فصلنامه پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال نهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۸، صص ۸۵ - ۶۱

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۰۹۰۳۰۳

راهبردهای اتحاد جهان اسلام با ابتنای بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری

هادی رجبی[1]
استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه علوم انتظامی امین

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۸/۲۹

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

چکیده

بر طبق دیدگاه مقام معظم رهبری در شرایط کنونی که نظام بین‌الملل در حال تغییر است، مسئله اتحاد جهان اسلام بسیار با اهمیت و تأثیرگذار بر آینده جهان اسلام خواهد بود. بنابراین، در مقالهٔ حاضر سعی می‌شود تا ضمن بررسی آراء و نظرات ایشان، راهبردهای دستیابی به شکل‌گیری اتحاد دنیای اسلام، با توجه به نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدات پیش روی دنیای اسلام در آستانهٔ تغییر شکل و ماهیت نظام جهانی و ایجاد نظم جدید جهانی، تبیین شود. شیوهٔ تحقیق، روش ترکیبی است، بدین ترتیب که از روش تحلیل محتوا برای شناسایی و دسته‌بندی کدها و مقولات و از روش SWOT به منظور شناخت و دسته‌بندی راهبردهای ارائه‌شده در بیانات مقام معظم رهبری درخصوص نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات اتحاد جهان اسلام استفاده شده است. با بررسی هرکدام از موارد اشاره‌شده در روش SWOT در بیانات مقام معظم رهبری مشخص شد که از نظر ایشان جهان اسلام دارای نقاط قوت زیادی است که در این مقاله به ۱۱ مورد از آنها اشاره شده است. ایشان با نگاهی جامع به زوایای مختلف دنیای اسلام، فرصت‌های پیش روی جهان اسلام را نام می‌برند که به ۱۳ مورد از آنها در این مقاله پرداخته شد. در این راستا مقام معظم رهبری طی سال‌های گذشته راهبردهایی را برای برطرف کردن نقاط ضعف، بهره‌گیری بیشتر از نقاط قوت و تبدیل تهدیدات به فرصت‌ها بیان داشته‌اند که از ویژگی‌هایی همچون واقع‌گرایی همراه با آرمان‌گرایی و عمل‌گرایی همراه با رویکرد انتقادی نسبت به وضع موجود، در آن مشاهده می‌شود..

واژه‌های کلیدی: وحدت اسلامی، اتحاد جهان اسلام، مقام معظم رهبری، دشمن‌شناسی، بیداری اسلامی.

1. Rajabi313@yahoo.com

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

مقدمه

جهان اسلام واژه‌ای است که حدود آن را می‌توان جمیع کشورهای اسلامی یا هر جایی که مسلمانی وجود دارد، تعیین کرد. گسترهٔ پراکندگی مسلمانان از جنوب شرق آسیا تا اعماق قاره آمریکا است و کشورهای اسلامی، از مالزی و اندونزی شروع شده و تمامی کشورهای غرب آسیا، تعداد قابل توجهی از کشورهای آفریقایی و برخی کشورهای دیگر را در سایر مناطق دنیا دربرمی‌گیرد. جهان اسلام امروز شاهد چالش‌های متعددی است. از هجوم بودائیان به مسلمانان میانمار تا استثمار مسلمانان منطقه سین‌کیانگ توسط دولت چین، از مظلومیت مردم کشمیر تا آسیب‌های هر روزه گروه‌های افراطی مانند طالبان و القاعده به روح و جان ملت مسلمان پاکستان و افغانستان، از جنگ تحمیلی علیه مردم مسلمان و مبارز یمن تا سرکوب اعتراضات به حق مردم بحرین و شرق عربستان، از شکل‌گیری پدیده شوم گروه‌های تکفیری در عراق و سوریه تا تجاوز هر روزه رژیم صهیونیستی به مال و جان مردم فلسطین، از اسلام‌هراسی دول غربی تا ضعف شدید دولت‌های اسلامی، همه و همه چالش‌هایی است که جهان اسلام با آن مواجه است. شاید در نگاه اول به نظر برسد که منطقهٔ غرب آسیا دورترین منطقه برای رسیدن به همگرایی است (شهبازی و دیگران، ۱۳۹۸: ١٦٦)، اما وجود زمینه‌های همگرایی در موضوع وحدت اسلامی، اندیشمندان اسلامی را به شکل‌گیری اتحاد جهان اسلام و وحدت اسلامی امیدوار کرده است. در این میان آنچه مورد توافق همه عقلای جهان اسلام قرار دارد، این است که یکی از مهم‌ترین راه‌های برون‌رفت از چالش‌ها، اتحاد جهان اسلام است.

بر همین اساس، سال‌هاست که اتحاد جهان اسلام از جمله اصلی‌ترین و بنیادی‌ترین موضوعات در اندیشهٔ سیاسی مقام معظم رهبری بوده و همواره ایشان در بیانات و پیام‌های خویش با توصیه به علما، روشنفکران، برجستگان سیاسی و آحاد امت اسلامی بر شکل‌گیری وحدت جوامع و دولت‌های اسلامی تأکید داشته‌اند. به ویژه در شرایطی که تغییر و تحول نظام بین‌الملل در حال رخ دادن است و نظم جدیدی در حال شکل‌گیری است، دنیای اسلام می‌تواند با استفاده از ظرفیت‌ها و توانایی‌های موجود و دوری جستن از نقاط ضعف، نقش فعالی را در این شرایط جدید ایفا کند. ایشان معتقدند که «نظم مستقر حاکم قبلی دنیا در حال تغییر و تبدیل است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/٦/۱۳) و «در چنین شرایطی که دنیای اسلام

فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

از یک پیچ تاریخی دارد عبور می‌کند، ما وظایف و تکالیفی داریم. هر کدام‌مان به یک نحوی، نمی‌توانیم غفلت کنیم از نیازهای امروزِ دنیای اسلام» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵/٤/۲٤). در دیدگاه مقام معظم رهبری نشانهٔ بزرگ و واضح این دوران جدید عبارت است از «توجه به خدای متعال و استمداد از قدرت لایزال الهی و تکیه به وحی» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۱۱/۱۰) از یک طرف و «افول وجههٔ آمریکا» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۵/۲۲) از طرف دیگر. ایشان می‌فرمایند: «وقتی که دنیا در حال تغییر است، نظم جهانی در حال تغییر است و نظم جدیدی در حال نطفه‌بندی است، ما طبعاً وظایف مهم‌تری خواهیم داشت. در نظم جدید عالم، جایگاه اسلام و جایگاه جمهوری اسلامی کجا خواهد بود؟ این را می‌توانیم فکر کنیم، پیش‌بینی کنیم، در راه آن حرکت کنیم» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/٦/۱۳).

در این مقاله سعی شده است تا ضمن بررسی آراء و نظرات ایشان، راهبردهای دستیابی به شکل‌گیری اتحاد دنیای اسلام، با توجه به نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدات پیش روی دنیای اسلام در آستانه تغییر شکل و ماهیت نظام جهانی و ایجاد نظم جدید جهانی، تبیین شود. به همین دلیل در ابتدا معنا، اهمیت و ضرورت وحدت اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری تبیین و سپس چالش‌ها و موانع پیش‌روی وحدت اسلامی بیان می‌شود و در پایان نیز راهبردهای اتحاد جهان اسلام با ابتنای بر اندیشه‌های معظم له، ارائه خواهد شد.

روش تحقیق

در این مقاله سعی شده است تا با استفاده از روش تحلیل محتوا ابتدا بیانات مقام معظم رهبری در خصوص اتحاد اسلامی طی مراحل ۱. واحدبندی، ۲. نمونه‌گیری، ۳. کدگذاری و ٤. استخراج نتایج، احصاء و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و سپس کدهای استخراج‌شده برای رسیدن به مقولات (تم‌های اصلی) دسته‌بندی و در نهایت با استفاده از روش SWOT راهبردهایی در قالب نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات اتحاد جهان اسلام ارائه شود. تحلیل محتوا به مثابهٔ تکنیکی پژوهشی شامل شیوه‌های تخصصی در پردازش داده‌های علمی است. هدف این نوع از تحلیل مانند همهٔ تکنیک‌های پژوهشی، فراهم آوردن شناخت، بینشی نو، تصویر واقعیت و راهنمای عمل است (کریپندروف، ۱۳۸۲: ۲٦). از مزیت‌های این تحقیق استفاده همزمان از روش SWOT است. از نظر دیوید، این روش یکی از ابزارهای مهمی است

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

که می‌توان بدان وسیله اطلاعات را بررسی و دسته‌بندی کرد (دیوید، ۱۳۸٦: ۳٦۰). هدف از بکارگیری این روش در حقیقت شناخت نقاط قوت و ضعف از یک طرف و تحلیل و بررسی فرصت‌ها و تهدیدات نوظهور با توجه به شکل‌گیری نظم جدید جهانی، به‌ویژه زمانی که با یک محیط خارجی غیرقابل کنترل در شرایط کنونی روبه‌رو هستیم، است؛ تا بتوان در سایه آن به راهبردهایی به منظور تبدیل تهدیدات به فرصت‌ها (به معنای چگونگی دستیابی به فرصت‌ها و اجتناب از تهدیدات)، نائل شویم (امانی، ۱۳۸۹). در این تحقیق، جمع‌آوری اطلاعات از طریق اینترنت و با تمرکز بر سایت دفتر نشر و آثار مقام معظم رهبری (http:// farsi.khamenei.ir/index.html) صورت گرفته و متن بیش از ۳۰ عنوان سخنرانی و پیام معظم‌له از سال ۱۳٦۸ تا سال ۱۳۹۵ پس از تبدیل به فیش‌های متنی، با انجام کدگذاری و مقوله‌بندی، دسته‌بندی و تحلیل شده است.

مبانی نظری: وحدت اسلامی در اندیشه امام خمینی(ره)

در دوران معاصر، افراد، گروه‌ها و جریان‌های مختلفی برای حل مشکل ضعف دنیای اسلام و مقابله با تفرقه و نیز ایجاد اتحاد برای تشکیل مجدد «امت اسلامی» فعالیت خود را آغاز کردند. یکی از چهره‌های شاخص مصلحان وحدت‌طلب «امت اسلامی»، سیدجمال‌الدین اسدآبادی بود. وی به همراه شاگردش شیخ محمد عبده وحدت اسلامی را از مهم‌ترین اهداف آرمانی خود می‌دانست و در این راه تلاش و کوشش فراوانی به عمل آورد. فرد دیگری که در راه وحدت اسلامی اقدام کرد، رئیس جامعه‌الازهر مصر، شیخ محمود شلتوت بود که فتوای جواز پیروی از فقه شیعه را صادر کرد و مذهب تشیّع را در ردیف چهار مذهب فقهی اهل سنت به رسمیت شناخت. تأسیس مرکز «دارالتقریب بین المذاهب الاسلامیهٔ» در قاهره توسط آیت‌الله محمدتقی قمی در ایجاد این گرایش معتدل در شخص شیخ محمود شلتوت مؤثر بود و تلاش‌های بی‌شائبهٔ آیت‌الله بروجردی در صدور فتوای شیخ شلتوت و به رسمیت شناخته شدن مذهب شیعه در کنار مذاهب چهارگانه اهل تسنن که وحدت اسلامی را وارد مرحله نوین کرد، نقش بسزایی داشت (عیوضی، ۱۳۷۹: ۲۸). با پیروزی انقلاب اسلامی، آرمان وحدت امام خمینی(ره) به طور گستره‌ای مطرح شد. حضرت امام(ره) [حتی در دوران پیش از پیروزی انقلاب و] در میدان مبارزه، یکی از پیشگامان دعوت به وحدت بود. نخستین

فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

اعلامیهٔ تاریخی ایشان با این آیه مبارکه «قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَى وَفُرَادَى» (سبا/٤٦) آغاز و صادر شده بود. بخش مهمی از آن را وحدت امت به عنوان بستر «قیام لله» تشکیل می‌داد (خمینی، ١٣٧٤: ٢٠). یکی از موضوعات محوری در چارچوب اندیشه حضرت امام، وحدت اسلامی حول محور فلسطین و مبارزه با رژیم صهیونیستی است. این در حالی است که بیشتر کشورهای اسلامی و به‌ویژه آنان که داعیه رهبری جهان اسلام را دارند، با این مسئله کنار آمده و در نهان و آشکار مشروعیت این رژیم را پذیرفته‌اند (ابراهیم‌نیای و دیگران، ١٣٩٧: ٥٣). تلاش عمدهٔ امام خمینی(ره) بعد از توفیق در تشکیل نظام جمهوری اسلامی و به مدت یک دهه حضور در رأس این تشکیلات، نخست آگاه ساختن مسلمانان به اسلام و ارزش‌های اصیل و پایدار و رهایی‌بخش آن، دوم بازگشت مسلمانان به این اصول و اعتقادات و در پناه آن دست‌یافتن به وحدت و انسجام فراملی در مقابل قدرت‌های استعماری و در نهایت ایجاد امت اسلامی به عنوان واحدی فراملی اعتقادی ـ فرهنگی در پهنه جغرافیای جهان اسلام بوده است. پناه بردن به ارزش‌های وحدت‌بخش اسلام به منظور ساختن جهان اسلام به عنوان بازیگری مؤثر و توانا و قطبی از قدرت از نظر عقیدتی و فرهنگی و سیاسی بوده است (زارعی، ١٣٩٠: ١٦٣). باورها و ارزش‌ها یکی از شاخص‌های قدرت نرم محسوب می‌شود (افضلی و دیگران، ١٣٩٧: ١٢٥) و وحدت اسلامی یکی از مهم‌ترین ارزش‌های اسلامی است که از دیدگاه امام خمینی(ره) قابلیت تبدیل به ساخت قدرت نرم را در جهان اسلام دارد. مفهوم وحدت و اتحاد یکی از پرتکرارترین مفاهیم در کلام امام خمینی(ره) است؛ به نحوی که حدود ١٨٠٠ بار این دو مفهوم در بیانات ایشان تکرار شده است. اهمیت موضوع وحدت و اتحاد دنیای اسلام در اندیشه این مرد بزرگ به حدی است که در وصیت‌نامه سیاسی ـ الهی خویش نیز به این موضوع پرداخته و می‌فرمایند: «وصیت من به ملت‌های کشورهای اسلامی این است که انتظار نداشته باشید که از خارج کسی به شما در رسیدن به هدف که آن اسلام و پیاده کردن احکام اسلام است کمک کند؛ خود باید به این امر حیاتی که آزادی و استقلال را تحقق می‌بخشد، قیام کنید و علمای اعلام و خطبای محترم کشورهای اسلامی دولت‌ها را دعوت کنند که از وابستگی به قدرت‌های بزرگ خارجی خود را رها کنند و با ملت خود تفاهم کنند. در این صورت پیروزی را در آغوش خواهند کشید و نیز ملت‌ها را دعوت به وحدت کنند و از نژادپرستی که مخالف دستور اسلام است، بپرهیزند و با برادران

فصلنامه علمی ـ پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

ایمانی خود در هر کشوری و با هر نژادی که هستند، دست برادری دهند که اسلام بزرگ آنان را برادر خوانده و اگر این برادری ایمانی با همت دولت‌ها و ملت‌ها و با تأیید خداوند متعال روزی تحقق یابد، خواهید دید که بزرگ‌ترین قدرت جهان را مسلمین تشکیل می‌دهند. به امید روزی که با خواست پروردگار عالم این برادری و برابری حاصل شود» (صحیفه امام، جلد ۲۱: ٤٢٨). در عصر کنونی که اندیشه‌ها و نگرش‌ها در سطح جهانی پراکنده می‌شوند (ضابطی و دیگران، ١٣٩٦: ١٤٧) امکان تحقق وحدت اسلامی قابلیت بیشتری پیدا کرده است.

مفهوم‌شناسی وحدت اسلامی؛ ضرورت و الزامات آن در دیدگاه مقام معظم رهبری

وحدت و اتحاد جهان اسلام از دیدگاه مقام معظم رهبری

«مراد ما از وحدت دنیای اسلام، عدم تنازع است: «ولاتنازعوا فتفشلوا»، تنازع نباشد، اختلاف نباشد» (مقام معظم رهبری، ١٣٨٥/٥/٣٠). «وحدت به معنای تکیه بر مشترکات است. ما مشترکات زیادی داریم؛ میان مسلمانان، مشترکات بیش از موارد اختلافی است و روی مشترکات باید تکیه کنند» (مقام معظم رهبری: ١٣٩٢/١٠/٢٩). «مراد ما از وحدت اسلامی، یکی شدن عقاید و مذاهب اسلامی نیست» (مقام معظم رهبری، ١٣٨٥/٥/٣٠). «معنای اتّحاد بین ملت‌های اسلامی، این است که در مسائل مربوطه به جهان اسلام، همسو حرکت کنند، به یکدیگر کمک نمایند و در داخل این ملت‌ها، سرمایه‌های خودشان را علیه یکدیگر به کار نبرند» (مقام معظم رهبری، ١٣٧٤/٥/٢٤).

ضرورت ایجاد وحدت اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری

«امروز مسلمانان به اخوّت و برادری احتیاج دارند. امروز شعار «انّماالمؤمنون اخوة فاصلحوا بین اخویکم» (حجرات/ ١٠) از همیشه جدّی‌تر است. امروز این ضعف و ذلّتی که مسلمانان کشورهایی در دنیا دچار آن شده‌اند، ناشی از همین تفرّق و اختلاف است. اگر مسلمانان متّحد بودند، فلسطین این‌طور نمی‌شد. بوسنی آن‌طور نمی‌شد. کشمیر آن‌طور نمی‌شد. تاجیکستان این‌طور نمی‌شد. مسلمانان اروپا، آن‌طور در محنت زندگی نمی‌کردند. مسلمانان در آمریکا، آن‌طور مورد زورگویی قرار نمی‌گرفتند. علّت این است که ما با هم اختلاف داریم» (مقام معظم رهبری، ١٣٧٢/٦/١٤). «امروز اتّحاد بین مسلمین، برای مسلمین یک ضرورت حیاتی

فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷٤/۵/۲٤). «امروز امت اسلام برای حیات، سربلندی و نجات خود و برای برافراشتن پرچم اسلام، به وحدت احتیاج دارد. وحدت بر همهٔ ضرورت‌ها و اولویت‌ها ترجیح دارد و از آنها اولی‌تر و مقدم‌تر است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۳/۲/۱۸). «امروز بیش از همه چیز، در امت اسلامی اتحاد لازم است. وحدت پیدا کنیم، حرفمان را یکی کنیم، دلمان را یکی کنیم» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۱۲/۱۳).

الزامات وحدت از دیدگاه مقام معظم رهبری

۱. توجه به این مسئله که ایجاد وحدت امر ساده‌ای نیست. «وحدت امر پیچیده‌ای است. ایجاد اتّحاد یک کار پیچیده است. اتّحاد بین ملت‌های اسلامی، با اختلاف مذاهب می‌سازد، با اختلاف شیوه‌های زندگی و آداب زندگی می‌سازد، با اختلاف فقه‌ها می‌سازد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷٤/۵/۲٤).

۲. جهت اتحاد باید به سمت اهداف باشد. «هدفِ استقلال سیاسی، هدفِ استقرار مردم‌سالاری دینی، هدفِ پیاده کردن حکم الهی در جوامع اسلامی؛ اسلامی که دعوت به آزادی می‌کند، اسلامی که انسان‌ها را دعوت به عزّت و شرف می‌کند؛ این امروز تکلیف است، این وظیفه است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۰/۲۹).

۳. اقدام برای رسیدن به اتحاد، باید جمعی باشد. «قرآن می‌فرماید: «واعتصموا بحبل‌الله جمیعاً ولاتفرّقوا» (آل‌عمران/ ۱۰۳). اعتصام به حبل‌الله برای هر مسلمان یک وظیفه است؛ اما قرآن به اینکه ما را به اعتصام به حبل‌الله امر کند، اکتفا نمی‌کند، بلکه به ما می‌گوید که اعتصام به حبل‌الله را در هیئت اجتماع انجام بدهید، «جمیعاً»، همه با هم اعتصام کنید و این اجتماع و این اتحاد، یک واجب دیگر است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۵/۳۰).

راهبردهای اتحاد جهان اسلام از دیدگاه مقام معظم رهبری

در ادامه سعی شده است تا کدهای استخراجی از بیانات مقام معظم رهبری که با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام شده است، بر اساس مدل SWOT در چارچوب راهبردهای اتحاد جهان اسلام معطوف به نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی جهان اسلام ارائه شود:

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

جدول ۱. راهبردهای معطوف به نقاط قوت

ردیف	تم اصلی	کدهای استخراجی	تاریخ
۱	اتحاد حول محور وجود مبارک پیامبراکرم(ص)	«یکی از راهبردهای اتحاد دنیای اسلام، اتحاد حول محور وجود مقدس پیامبراکرم(ص) است. مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «نام مقدس پیامبر(ص) یکی از پُرجاذبه‌ترین پدیده‌های اسلامی برای کلیهٔ مسلمانان عالم است؛ چون مسئله، مسئلهٔ عاطفه و ایمان با هم است».	۱۳۶۹/۷/۱۶
		«در این نقطه هیچ اختلافی وجود ندارد و آن، محبّت و ارادت به نبی مکرم اسلام حضرت محمدبن عبدالله صلی‌الله علیه وآله و سلّم است. این، یک نقطه اجتماع و اتّحاد است و روی آن باید تلاش شود».	۱۳۷۶/۵/۱
		علت نیز در این است که «اعتقاد آحاد مسلمانان به آن وجود اقدسِ بزرگوار، با عاطفه و عشق توأم است و لذا آن بزرگوار، مرکز و محور عواطف و عقاید همهٔ مسلمان‌هاست و همین محوریت، یکی از موجبات انس دل‌های مسلمین و نزدیکی فِرَق اسلامی با یکدیگر به حساب می‌آید».	۱۳۶۸/۷/۲۴
		«ابعاد شخصیت نبی اکرم را هیچ انسانی قادر نیست به نحو کامل بیان کند و تصویر نزدیک به واقعی از شخصیت آن بزرگوار ارائه نماید».	۱۳۶۸/۷/۲۴
		«سایه و شبحی از وجود معنوی و باطنی و حقیقی آن بزرگوار است؛ اما همین مقدار معرفت هم برای مسلمانان کافی است تا اولاً، حرکت آنها را به سمت کمال تضمین کند و قلهٔ انسانیت و اوج تکامل بشری را در مقابل چشم آنان قرار بدهد و ثانیاً، آنها را به وحدت اسلامی و تجمع حول آن محور تشویق کند».	۱۳۶۸/۷/۲۴
		«نبی‌اکرم از لحاظ شخصیت، در اوج قلّه عالم آفرینش است؛ چه در آن ابعادی که برای بشر قابل فهم است، مثل همین معیارهای عالی انسانی – عقل، تدبیر، هوشمندی، کرم، رحمت، عفو، قاطعیت و از این قبیل چیزها – چه در آن ابعادی که از مرتبه ذهن انسان بالاتر است – ابعاد نشان‌دهنده تجلّی اسم اعظمِ حق در وجود پیغمبر اکرم و مقام قرب پیغمبر به خدای متعال – که ما از اینها فقط نامی و صورتی می‌شنویم و می‌دانیم و حقیقت آن را خدای بزرگ و اولیای بزرگش می‌دانند و هم پیام آن بزرگوار یک پیام بالاترین و بهترین برای سعادت انسان است؛ پیام توحید، پیام ارتقای مرتبه انسان و پیام تکامل وجود بشر».	۱۳۷۹/۳/۳۱
		«پیغمبر اسلام معلم همهٔ نیکی‌ها و معلم عدالت، انسانیت، معرفت، برادری و معلم رشد و تکامل و پیشرفت دائمی بشر تا انتهای تاریخ بود. بشریت امروز هم مثل همیشه محتاج درس و تعلیم پیغمبر اسلام است».	۱۳۸۳/۲/۱۸

فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

سال نهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۸

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

۲	زندگی مسالمت‌آمیز	«(مسلمانان) با هم سال‌ها در صلح و آرامش زندگی کردند و هیچ مشکلی نداشتند. نمونه‌اش همین کشورهای اسلامی است که در آن، فِرق مختلف اسلامی با هم مشغول زندگی هستند؛ یک نمونه‌اش ایران، یک نمونه‌اش عراق، یک نمونه‌اش کشورهای دیگر است. چه موقع خود مردم و معتقدان به اسلام در مقابل هم صف‌آرایی داشتند؟ چه زمانی با هم جنگیدند؟»	۱۳۷۰/۷/۱
۳	شناخت قدرت مردم و اعتماد به آن	«این توده‌های میلیونی مردم که در کشورهای اسلامی می‌بینید، یک قدرت عظیمی است که اگر این قدرت فعال بشود، هیچ قدرت بیگانه‌ای در مقابل آن نمی‌تواند ایستادگی کند. یکی از بزرگ‌ترین هنرهای امام راحل ما این بود که این نیروی مردم را شناخت و آن را کشف کرد و از آن بهره گرفت و به مردم اعتماد کرد».	۱۳۸۵/۵/۳۰
٤	وحدت در جهت حاکمیت اسلام	«وحدت باید در خدمت و در جهت حاکمیت اسلام باشد، والّا پوچ و بی‌معنی خواهد بود. اگر علمای اسلام قبول می‌کنند که قرآن فرموده است: «و ما ارسلنا من رسول الّا لیطاع باذن‌اللّه» (نساء/ ٦٤)، پیامبر نیامد که نصیحتی بکند، حرفی بزند، مردم هم کار خودشان را بکنند و به او هم احترامی بگذارند؛ آمد تا مورد اطاعت قرار بگیرد، جامعه و زندگی را هدایت کند، نظام را تشکیل بدهد و انسان‌ها را به سمت اهداف زندگی درست پیش ببرد. اگر علمای اسلام قبول دارند که قرآن کریم می‌فرماید: «لقد ارسلنا رسلنا بالبیّنات و انزلنا معهم الکتاب والمیزان لیقوم النّاس بالقسط»(حدید/ ۲۵)، اقامهٔ قسط و عدل و رفع ظلم و ایجاد زندگی صحیح برای بشر، هدف ادیان است، پس باید حرکت به سمت حاکمیت اسلام باشد و حاکمیت اسلام در کشورها و جوامع اسلامی، امری ممکن است».	۱۳٦۹/۷/۱٦
		اگر در جوامع و کشورهای اسلامی، علما و روشنفکران و متفکران و بزرگان و پیشگامان وحدت، جهت حرکتشان به سمت حاکمیت اسلام باشد، این حرکت، حرکت موفقی است؛ والّا اگر این‌طور نباشد و در مقابل حاکمیت طواغیت و کفار و حکومت‌های سرسپرده و بی‌عُرضه، تابع و تسلیم باشند، معلوم است که وحدت تضمینی نخواهد داشت».	۱۳٦۹/۷/۱٦
		«وحدت بایستی براساس اسلام و اعتصام به حبل‌اللّه باشد، نه بر اساس موهومات و قومیت‌های پوچ و بی‌محتوا. قوام امّت اسلامی به همین است».	۱۳۷۳/٦/٤

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

۵	اعتصام به حبل‌الله	«(بازگشت به) اسلام ناب و خالص، اسلامِ توحید و وحدت بین امّت اسلامی، اسلام «و لن یجعل اللّه للکافرین علی المؤمنین سبیلا» (نساء/ ۱٤۱)، اسلام «الاسلام یعلو و لا یعلی علیه» (جواهرالکلام: ج ۳۸: ۱۹٤)، اسلامی که می‌گوید: «و لو انّ اهل القری امنوا و اتّقوا لفتحنا علیهم برکات من السّماء والأرض» (اعراف/ ۹٦). برگشت به این اسلام، تنها علاج و نسخه درمان امّت اسلامی است و این ممکن است».	۱۳۸۲/۲/۲۹
٦	مأنوس شدن به مبانی و حقایق اسلام	«امروز دنیای اسلام بیش از گذشته احتیاج دارد به اینکه خود را با مبانی و حقایق اسلام، مأنوس و نزدیک کند. امروز زمینه برای حرکت اسلامی در سراسر دنیای اسلام فراهم است. امروز در مقابل فساد دنیای مادّی غرب، فهمِ حقیقتِ توحید اسلامی برای ملت‌های مسلمان، دشوار نیست. امروز روزی است که باید علما و متفکران اسلام، حرکت و تلاش کنند تا دل‌ها را با حقیقت اسلام آشنا نمایند و امت اسلامی را به زمینه تجدید حیات اسلامی که بحمداللّه مقدّمات آن فراهم شده و نمونه‌هایی از آن در اطراف عالم به وجود آمده است و نمونه بارزی از آن در این کشور، در میان ملت بزرگ ایران – با تشکیل نظام جمهوری اسلامی – تحقّق پیدا کرده است، نزدیک کنند».	۱۳۷۹/۳/۳۱
۷	استعانت از خداوند متعال و ائمه معصومین	«ان‌شاءاللّه اختلافات و دوئیت‌ها میان مسلمان‌ها، به وحدت و یگانگی و الفت تبدیل شود. در سایه توجّهات پروردگار و ادعیه زاکیه حضرت بقیةاللّه ارواحنافداه ما و همه امت اسلامی بتوانیم خودمان را به آن نقطه‌ای که اسلام برای امت خود و برای آحاد بشر در نظر گرفته است، برسانیم».	۱۳۷۹/۳/۳۱
		«خدای متعال وعده کرده است: «من کان للّه کان اللّه له»؛ «والّذین جاهدوا فینا لنهدینّهم سبلنا و انّ‌اللّه لمع المحسنین» (عنکبوت/ ٦۹)؛ خداوند کمک خواهد کرد، خداوند راهنمایی خواهد کرد. شک نداریم وعدهٔ الهی که فرمود: «وعد اللّه الّذین امنوا منکم و عملوا الصّالحات لیستخلفنّهم فی الارض کما استخلف الّذین من قبلهم و لیمکّننّ لهم دینهم الّذی ارتضی لهم» (نور/ ۵۵) وعدهٔ عملی است و تحقق پیدا خواهد کرد. شرط آن، ایستادگی، استقامت، راه را گم نکردن، هدف را گم نکردن، وحدت را حفظ کردن و به خدای متعال توکل کردن است».	۱۳۸٤/۲/٦
۸	تمرکز بر اشتراکات	«کتابِ واحد، سنّتِ واحد، پیغمبر واحد، قبله واحد، کعبه واحد، حجِّ واحد، عباداتِ واحد، اصولِ اعتقادی واحد در جامعه اسلامی است».	۱۳۷٤/۵/۲٤
۹	وحدت کلمه بر محور توحید	«این دو پایه اساسی اسلام است: اوّل کلمه توحید، بعد وحدت کلمه که این دومی هم به اوّلی برمی‌گردد؛ یعنی وحدت کلمه بر محور توحید».	۱۳۷۷/٤/۲۱

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

۱۰	توجه به «حدیث ثقلین»	«توجه به «حدیث ثقلین» بین مذاهب مختلف اسلامی مورد اتفاق است و متواتراً آن را نقل کرده‌اند. به همان شکلی که شیعه آن را نقل کرده، کتب برادران اهل سنت هم پُر است».	۱۳۷۰/۷/۱
۱۱	تبعیت از اهل‌بیت و محور قراردادن آنها	«همچنین از جمله عواملی که می‌تواند محور وحدت قرار گیرد و همه مسلمین می‌توانند بر آن اتّفاق نظر کنند، تبعیّت از اهل بیت پیغمبر است. اهل بیت پیغمبر را همه مسلمین قبول دارند. البته شیعه اعتقاد به امامت آنان دارد و غیر شیعه، آنان را به معنای امامت در اصطلاح شیعی، امام نمی‌داند؛ لکن از بزرگان اسلام که می‌داند، خانواده پیغمبر که می‌داند، مطّلع از معارف و احکام اسلامی که می‌داند. مسلمین باید در عمل به کلمات ائمّه علیهم السّلام و اهل بیت پیغمبر، اتّفاق کلمه کنند. این یکی از وسایل وحدت است».	۱۳۷٤/۵/۲٤
		«مسئلهٔ اهل‌بیت و نظیر آن را که مورد قبول همهٔ مسلمین است و همهٔ مسلمین به آنان ارادت دارند و آنان را دوست می‌دارند و هر کدام به نحوی به آنان عقیدهٔ دینی دارند، محور قرار بدهند».	۱۳۷۰/۷/۱

جدول ۲. راهبردهای معطوف به برطرف کردن نقاط ضعف

ردیف	تم اصلی	کدهای استخراجی	تاریخ
۱	بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود در جوامع اسلامی	ملت‌های اسلامی امکانات زیادی دارند، موقعیّت جغرافیایی حساسی دارند، میراث تاریخی بسیار ارزشمندی دارند، منابع اقتصادی بی‌نظیری دارند؛ اگر ملت‌ها به خود بیایند، خود را بیابند، به خود تکیه کنند، با یکدیگر دست دوستی بدهند، این منطقه، منطقهٔ برجسته و درخشانی خواهد شد و دنیای اسلام روی عزّت و کرامت و آقایی را خواهد دید».	۱۳۹۲/۱۰/۲۹
		«امروز منطقه جغرافیایی مسلمانان، مهم‌ترین مناطق عالم است. کشورهای آنها از لحاظ طبیعی، جزو ثروتمندترین کشورهای عالم است. امروز دروازه آسیا به اروپا، دروازه اروپا به آسیا و آفریقا، آفریقا به اروپا و آسیا، متعلّق به مسلمانان است. این منطقه سوق‌الجیشی و سرزمین‌های بابرکتی که در اختیار مسلمانان است، امروز حامل و حاوی امکاناتی چون نفت و گاز و امثال اینهاست که بشر برای تمدّن خود، به صورت روزمرّه به آن احتیاج دارد. یک میلیارد و چند صد میلیون نفر مسلمان هستند؛ یعنی بیش از یک پنجم مردم دنیا. این، یک امکان بزرگ در اختیار مسلمانان است».	۱۳۷٦/۵/۱
		اگر این ظرفیت‌ها با تعالیم واقعی اسلام درهم آمیخته شوند، امت اسلامی می‌تواند آفرینش‌های هنرمندانهٔ خود را در عرصه‌های علم و سیاست و فناوری و همچنین عرصه‌های اجتماعی به ظهور برساند».	۱۳۹٤/۱۰/۸

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

«نمونه‌های این آفرینش‌های هنرمندانه را می‌توان در نمازهای عید قربان و عید فطر، اجتماع عظیم حج، اربعین حسینی و امثال آن مشاهده کرد. مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «دنیای اسلام بالقوه دارای قدرت است».			۱۳۸٤/۲/٦
«حادثۀ عجیبی بود حادثۀ امسالِ اربعین کربلا. وقتی حتّی جسم‌ها در کنار هم قرار می‌گیرد، این‌جور انعکاس پیدا می‌کند. اگر ما با هم باشیم، کشورهای اسلامی، ملّت‌های مسلمان – سنّی و شیعه و فِرَق مختلف تسنّن و تشیّع با یکدیگر دل‌هایشان صاف باشد، نسبت به یکدیگر سوءظن نداشته باشند، سوءنیّت نداشته باشند، به یکدیگر اهانت نکنند، ببینید در دنیا چه اتّفاقی خواهد افتاد؛ چه عزّتی برای اسلام درست خواهد شد! وحدت، وحدت».			۱۳۹۳/۱۰/۱۹
«همین‌قدر که ما ولو در اظهاراتمان کنار یکدیگر قرار بگیریم، عظمت می‌بخشد به دنیای اسلام، عظمت می‌بخشد به شخصیّت امّت اسلامی. هرجا نمونه‌هایی از این اجتماع را ما مشاهده کردیم، ولو تن‌ها، جسم‌ها در کنار هم قرار گرفتند، دیدیم انعکاس آن در دنیا مایۀ شرف و آبروی اسلام و مسلمین شد».			۱۳۹۳/۱۰/۱۹
«امام بزرگوار ما (رضوان‌اللّه تعالی علیه) از مهم‌ترین حرف‌هایی که از قبل از پیروزی انقلاب تا آخرین دوران زمان زندگی خود بر زبان داشت و تأکید می‌کرد، وحدت امت اسلامی، اتحاد مسلمان‌ها و بزرگ نکردنِ بهانه‌های کوچک بود».	تمرکز بر دیدگاه‌های امام خمینی(ره) در خصوص وحدت امت اسلامی	۲	۱۳۸۳/۲/۱۸
«فقها و متکلمین و فلاسفۀ اسلامی بنشینند آراء را با یکدیگر تطبیق کنند و آنها را در مجموعه‌هایی جمع نمایند تا نظرات فِرَق مختلف اسلامی در مجموعۀ واحد و با نگاه مساعد به یکدیگر، در اختیار همۀ مسلمین قرار بگیرد. این، از جمله کارهای بسیار لازم و ضروری است و امیدواریم که همتِ صاحب همتان، این کار را به انجام برساند».			۱۳٦۸/۷/۲٤
«باید زمینه‌های تقریب را در جنبه‌های اعتقادی، کلامی، فکری، فقهی، اصولی و علمی فراهم کرد؛ لیکن آن هدف اساسی (وحدت اسلامی) باید به یاد متفکران اسلام باشد. دشمنان اسلام، این را نمی‌خواهند؛ اما آنچه که خدا می‌خواهد، آن خواهد شد. «واللّه غالب علی امره» (یوسف/ ۲۱).			۱۳٦۹/۷/۱٦
«تقریب یک هدف فوری، یک غرض الهی و یک فکر حیاتی است و باید دنبال بشود. دنیای اسلام نیازمند این تقریب است. در این تقریب – همان‌طور که مکرر گفته شده – غرض این است که فرقه‌های اسلامی، در مقام فکر و اعتقاد به یکدیگر نزدیک بشوند. ای بسا برخی			۱۳۷۰/۷/۱

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

		از تصورات فِرق نسبت به یکدیگر، با مباحثه و مذاکره، به استنتاج خوبی منتهی بشود. شاید بعضی از سوءتفاهم‌ها برطرف و بعضی از عقاید تعدیل و بعضی از افکار به طور واقعی به هم نزدیک بشود. البته اگر این بشود، بسیار بهتر از هر شکل دیگر است؛ حداقل این است که بر روی مشترکات تأکید بشود. این گفت‌وگوها و مذاکرات، کمترین فایده‌اش این خواهد بود. بنابراین، باید از طرح مسائل تفرقه‌انگیز خودداری بشود».	
		«در مرحلهٔ فقهی نیز تبادل‌نظر بین مذاهب مختلف، در بسیاری از ابواب فقهی، به فتاوی نزدیک، بلکه واحدی منتهی خواهد شد. بعضی از فِرق اسلامی، در برخی از ابواب فقهی، تحقیقات و پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای دارند؛ دیگران می‌توانند از آنها استفاده کنند. گاهی ممکن است در برخی از احکام و استنباطات اسلامی از کتاب و سنت، نوآوری‌هایی در اختیار بعضی از فِرق اسلامی باشد؛ دیگران از آن استفاده خواهند کرد و به فتاوی نزدیک به هم یا مشترکی خواهند رسید. ما می‌بینیم گاهی فتوایی را از مذهبی نقل می‌کنند، در حالی که آن فتوا، فتوایی غریب در آن مذهب است. ممکن است اهل آن مذهب، از آن فتوا تحاشی بکنند، یا اصراری به آن نداشته باشند. در نهایت و شاید مهم‌تر از همهٔ نتایج تقریب، تقریب عملی است؛ یعنی همکاری مسلمین با یکدیگر، منهای احساس جدایی عقیدتی فرقه‌ای. اگر دشمنان بگذارند و اگر ما عاقل باشیم، این امر بسیار ممکن و سهل‌التناولی است».	۱۳۷۰/۷/۱
		در یک جمع‌بندی می‌توان گفت که از دیدگاه مقام معظم رهبری ایجاد تقریب دارای سه مرحله است: تقریب در اعتقاد، تقریب در احکام فقهی و تقریب در همکاری عملی. ایشان می‌فرمایند: «آنچه که اینها را تضمین می‌کند، این است که اولاً به توطئهٔ دشمن هوشمندانه نگاه کنند، ثانیاً به آن مواردی از اسلام که این تقریب را تضمین می‌کند، بیشتر فکر کنند».	۱۳۷۰/۷/۱
		وحدت اسلامی به معنای ادغام شدن مذاهب و یکی شدن آنها نیست.	۱۳۷٦/۵/۱
		هرکدام از مذاهب می‌توانند در حوزه اعتقادی خودشان (مانند عقاید خاص کلامی و فقهی)، فعالیت داشته باشند. آنچه مهم است این است که آنها می‌توانند خودشان را به یکدیگر نزدیک و تفاهم ایجاد کنند و مذاهب فقهی را با هم مقایسه و منطبق کنند، روابط متقابل خود را مسالمت‌آمیز و حسنه نمایند و در مقابل دشمنان اسلام، همدلی، همکاری و همفکری داشته باشند.	۱۳٦۸/۷/۲٤

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

		ایجاد تفاهم و مقایسه و تطبیق مذاهب «البته یک کار فنّی است، کار آسانی نیست و مقدّماتی دارد. کسانی که اهل فنّند، اهل حدیثند، اهل علوم وابسته به حدیثند، می‌دانند که مقدّمات این کار چیست. باید معیارهای درک حدیث، تلقّی و تحمّل حدیث و معیارهای صحّت و اعتبار حدیث، مورد توافق قرار گیرد. باید بر روی رجال حدیث توافق شود».	۱۳۷٤/٥/۲٤
٤	تمرکز مجمع جهانی تقریب مذاهب بر روی ایجاد گروه‌های تحقیقات علمی و جلوگیری از نشر آثار تفرقه‌انگیز	این مجمع در مقام عمل هم باید گروه‌های تحقیقات علمی به وجود بیاورد که بتوانند دربارهٔ مسائل قابل بحث در تقریب، تحقیق و بررسی کنند».	۱۳۷۰/۷/۱
		«البته یکی از کارهایی که باید انجام بگیرد، تلاش برای جلوگیری از نشر آثار تفرقه‌انگیز است؛ چه در محیط شیعی، چه در محیط سنی».	۱۳۷۰/۷/۱
٥	تدوین منشور وحدت اسلامی	بیایید وحدت اسلامی را عملی کنید و منشوری را که همهٔ علمای اسلام، همهٔ روشنفکران دنیای اسلام، همهٔ برجستگان سیاسی با اخلاص دنیای اسلام آن را تأیید و تصدیق کنند و برای عملی کردن آن تلاش کنند، [ایجاد نمایید]».	۱۳۸٥/٥/۳۰
		تدوین منشور وحدت اسلامی به همّت علمای اسلام، ضروری و مطالبه‌ای تاریخی است که اگر امروز به این وظیفه عمل نشود، نسل‌های بعدی، ما را مؤاخذه خواهند کرد».	۱۳۸٦/۱/۱۷
٦	شکل‌گیری بیداری اسلامی	«امروز دنیای اسلام در یک وضع استثنایی است. می‌توان گفت که قرن‌هاست که این فرصتی که امروز دنیای اسلام دارد، گیر دنیای اسلام نیامده است. امروز فرصت بسیار بزرگی در مقابل ماست؛ ملت‌های اسلامی بیدار شده‌اند، موج بیداری اسلامی به زوایای دنیای اسلام کشیده شده، ملت‌های اسلامی به حقوق خودشان واقف شده‌اند و بسیاری از رهبران اسلامی – ولو تظاهر نکنند – در باطن خودشان سرشار از بغض و دشمنی با استکبارند».	۱۳۸٥/٥/۳۰
۷	تسریع و تسهیل کردن پیشرفت بیداری اسلامی	«امّت اسلامی در حال بیدار شدن و برخاستن است. آنها (دشمنان) این موضوع را فهمیده‌اند. آینده امّت اسلامی، آینده‌ای است که اسلام ترسیم کرده است. ما به عنوان روشنفکر، به عنوان عالِم دین، به عنوان مأمور دولت و مسئول سیاسی موظّفیم این آینده را ترسیم کرده و این پیشرفت را تسریع و تسهیل کنیم».	۱۳۸۲/۲/۲۹

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

۸	داشتن حسن‌ظن به وعده‌های الهی	«خدای متعال به ما وعده کرده است: «و لینصرنّ اللّه من ینصره انّ اللّه لقوی عزیز» (حج/ ٤٠) این وعدهٔ قطعی است، وعدهٔ مؤکد است. اگر چنانچه ما به وعدهٔ الهی حسن‌ظن داشته باشیم، یک جور عمل می‌کنیم، اگر به وعدهٔ الهی سوءظن داشته باشیم، جور دیگری عمل می‌کنیم. سوءظن به خدا موجب می‌شود که انسان بنشیند و از حرکت و از کار و تلاش باز بماند. اگر حسن‌ظن به خدا داشتیم، آن وقت می‌توانیم پیش برویم».	۱۳۸۹/۱۲/۱
۹	اتحاد بر سر موضوع فلسطین	اگر مسلمان‌ها متّحد باشند، وضع فلسطین آن‌چنان که امروز مشاهده می‌کنیم نخواهد بود».	۱۳۹۵/۹/۲۷
		«مسئلهٔ فلسطین، مسئلهٔ روشنی است. هیچ مذهبی از مذاهب اسلامی تردید ندارد که آن وقتی که سرزمین اسلام، سرزمین مسلمین، مورد تعرض قرار گرفت، مورد تجاوز قرار گرفت، دفاع بر همهٔ مسلمانان واجب است. همهٔ مذاهب اسلامی در این متفقند و این محل اختلاف نیست. این مسئلهٔ متفقٌ‌علیه را محل تردید قرار می‌دهند. جمهوری اسلامی از اول تشکیل، جزو سطور اولِ اصلی اهداف خودش، این را قرار داد: اتحاد مسلمانان و نزدیک کردن دل‌های آنها به یکدیگر و یکی هم مسئلهٔ فلسطین را. در بیانات امام راحل (رضوان اللّه تعالی علیه) این دو نقطه، دو نقطهٔ بسیار روشن و واضحی است: یکی مسئلهٔ اتحاد مسلمین در همهٔ موضوعات و کم کردن اختلافات و کمرنگ کردن اختلافات و مانع شدن از اینکه اختلافات فکری و فقهی و کلامی و امثال اینها دو طرف را به عداوت بکشد و با هم دشمنی کنند و یکی هم مسئلهٔ فلسطین».	۱۳۸۸/۱۲/۱۳
۱۰	بازنگری بر روی مسئله وحدت	امروز وقت آن رسیده است که دنیای اسلام بازنگری کند؛ بر روی مسئلهٔ وحدت به جِد فکر کند».	۱۳۸۳/۲/۱۸
۱۱	عدم تأخیر در ایجاد اتحاد	«هر روزی که این قضیه دیر شود، دنیای اسلام یک روز خسارت کرده است».	۱۳۷٤/۵/۲٤
۱۲	وحدت حول محور ایران اسلامی	۱. شکل‌گیری انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی(ره) در ایران: «قیام اسلامی در ایران و برافراشتن پرچم توحید در این کشور – این مرکز حساس و منطقهٔ مهم – امت اسلامی را به هیجان آورد و بیدار کرد؛ آنها را به سرنوشت و قدرت خودشان امیدوار کرد و به آنها اعتماد به نفس داد».	۱۳۸٤/۲/٦

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

۲. حاکمیت واقعی اسلام و قرآن: «امروز در دنیای اسلام و در سراسر عالم، آن جایی که قرآن رسماً و عملاً حاکمیت دارد، ایران اسلامی است».	۱۳٦۸/۷/۲٤		
۳. به‌کارگیری افراد با ایمان و با تقوا در مسئولیت‌ها و پرهیز از فسق و فجور: «در اینجا (ایران)، کسانی که در رأس امور هستند، شرط قبول و تحمل مسئولیت برای آنها، ایمان و تقواست. اینجا، مثل بعضی از دیگر کشورهای اسلامی نیست که مسئولان و رهبران، فسق و فجور کنند و محرّمات کبیره را - که قرآن ناطق به حرمت آنهاست - عملاً انجام بدهند و شرب خمر و تجاوز و تعدی از حدود الهی بکنند و نوکری دشمنان خدا و دشمنی با بندگان صالح او بکنند و بر مؤمنین و متقین و علما فشار وارد آورند و در عین حال، نام خودشان را مسلمان بگذارند».	۱۳٦۸/۷/۲٤		
٤. همزیستی مسالمت‌آمیز با اهل سنت و مشارکت آنان در دولت و نظام اسلامی مانند حضور برادران اهل سنت در دفاع مقدس و دفاع از ایران اسلامی در مقابل اشرار: «ما خوشبختانه در ایران، با برادران اهل سنّت مشکلی نداریم. برادران ما در مناطقی که اهل سنّت بیشتر مستقر هستند، بیشترین کمک‌ها را به دولت و نظام اسلامی کردند».	۱۳۷٦/۵/۱		
۵. حمایت از مظلومان و مبارزه با مستکبران (مانند دفاع همیشگی از آرمان فلسطین و آزادی قدس شریف، دفاع از مردم مسلمان افغانستان، بوسنی، یمن، عراق، سوریه و میانمار): «ایران تنها نیست. تمام ملت‌های اسلامی، دل‌شان در جهت نجات فلسطین و دفاع از ملت فلسطین است».	۱۳۷۷/٤/۲۱		
٦. مبارزه همیشگی با صهیونیسم: «همه ملت‌ها دلشان با ماست، همه از صهیونیست‌ها بیزار و متنفّرند، از حامیان صهیونیست‌ها بیزار و متنفّرند. امروز صهیونیسم، یک فکر شکست‌خورده در دنیاست».	۱۳۷۷/٤/۲۱		
۷. جمهوری اسلامی همیشه منادی وحدت بوده است: «منادی وحدت، جمهوری اسلامی بود».	۱۳۷۲/٦/۱٤		
۸. الگو بودن ایران انقلابی برای مسلمانان دنیا: «البتّه چنین ایرانی برای آنها مایهٔ خطر است؛ [چون] الگو درست می‌شود در مقابل ملّت‌های مسلمان».	۱۳۹۵/۹/۲۷		

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

جدول ٤. راهبردهای معطوف به برطرف کردن تهدیدات

ردیف	تم اصلی	کدهای استخراجی	تاریخ
١	دشمن‌شناسی	«همه باید دشمن را بشناسند. مواظب باشید که دشمن در سنگر خودی جا نگیرد. مواظب باشید که شما به جای تهاجم به دشمن، به خودی حمله نکنید. عالِم به زمان باشید؛ یعنی دشمن و دوست و عرصه مبارزه را بشناسید. اینها خیلی مهمّ است».	١٣٧٦/٥/١
٢	بیداری و هوشیاری همگانی	«اهداف دشمنان اسلام بسیار خطرناک است و وظیفهٔ همه، بصیرت و بیداری است».	١٣٩٤/١٠/٨
		«هنگامی که دنیای زر و زور با همهٔ توان به دنبال طراحی‌های خطرناک برای دنیای اسلام است، کسی حق ندارد به خواب برود و متوجه واقعیت‌ها نباشد».	١٣٩٤/١٠/٨
٣	شناخت دشمن مشترک	«امروز دشمن واحدی در مقابل ماست».	١٣٧٤/٥/٢٤
		«وقت آن رسیده است که دنیای اسلام، اتّحاد خود را حفظ کند و در مقابل دشمن مشترکی که همه گروه‌های اسلامی، آسیب آن دشمن را دیده‌اند – یعنی استکبار و صهیونیسم – به طور متّحد بایستد، شعارهای واحدی بدهد، تبلیغ واحدی بکند و راه واحدی را بپیماید».	١٣٧٦/٥/١
٤	مقابله با تفرقه‌افکنی دشمنان	«امروز انسان متأسفانه می‌بیند که حرف‌های آمریکا و انگلیس از زبان بعضی از سیاستمداران دنیای اسلام تکرار می‌شود! همان چیزی که آنها می‌خواهند، اینها تکرار می‌کنند و به آتش اختلاف شیعه و سنی و اختلافات فرقه‌ای دنیای اسلام دامن می‌زنند. این، درست بر طبق آن چیزی است که دشمنان اسلام می‌خواهند. باید با این کار مقابله کرد».	١٣٨٥/٥/٣٠
٥	اشداء علی الکفار و رحماء بینهم	«در مقابل کسانی‌که با شما دشمنی می‌کنند و دشمن شما هستند «اَشِدّاء» باشید؛ یعنی سخت باشید. مثل خاکریزِ نرم نباشید که دشمن از هرجا خواست بتواند در شما نفوذ کند. مستحکم باشید، ایستاده باشید، امّا «رُحَماءُ بَینَهُم»، بین خودتان، دل‌هایتان با هم صاف باشد، با هم مهربان باشید. اسم‌ها نتواند شما را از هم جدا کند، مرزهای جغرافیایی نتواند شما را با هم دشمن کند، مرزهای جغرافیایی نتواند ملّت‌ها را در مقابل هم قرار بدهد».	١٣٩٣/١٠/١٩
٦	بازی نکردن در زمین دشمن	«هر حرکت اختلافی، به هر شکلی، در میان ملت‌های مسلمان یا در درون یک کشور میان افراد آن کشور، بازی کردن در زمینی است که دشمن آن زمین را تعیین کرده و کمک به دشمن است».	١٣٩٢/١٠/٢٩

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

۷	آگاهی بخشیدن جامعه اسلامی نسبت به نقشه‌ی دشمن	«ایجاد اختلاف مذهبی بین گروه‌های مختلف مسلمان، خطر بزرگی است. اگر دشمنان بتوانند آتش اختلافات فرقه‌ای را در یک جایی برافروزند، فرونشاندن آن جزو دشوارترین کارهاست. باید جلوی این کار را گرفت. این هم نمی‌شود، جز با ابتکار عمل و مجاهدت و اخلاص نخبگان در هر کشوری. علما، دانشگاهیان، سیاستمداران، کسانی که دارای نفوذ و تأثیرند، برای مردم تشریح کنند نقشهٔ دشمن را و نگاه امیدوارانهٔ دشمن را به ایجاد اختلاف بین مردم، بین کشورهای اسلامی، بین جناح‌های اسلامی، بین سنی و شیعه، بین گرایش‌های مختلف در مذاهب مختلف اسلامی؛ مردم را آگاه کنند».	۱۳۹۲/۱۰/۲۹
۸	مقابله با عوامل ضد وحدت	مسلمان‌ها باید با هر عامل مخالفِ وحدت و ضدّ وحدت مقابله بکنند. این یک تکلیف بزرگ برای همهٔ ما است؛ هم شیعه باید این را قبول کند، هم سنّی باید قبول کند، هم شعبه‌های گوناگونی که در میان شیعیان و در میان سنّی‌ها وجود دارد این را باید بپذیرند».	۱۳۹۲/۱۰/۲۹
۹	مراقبت از ایجاد و گسترش مذاهب جعلی	علمای اسلام باید مواظب باشند. مراقب این مذاهب اختراعی و جعلی – که نقض وحدت است – باشید. مواظب این دلارهای نفتی که برای ایجاد تفرقه به‌کار می‌رود، باشید. مواظب این دست‌های پلید و مزدور که سعی می‌کنند «عروةالوثقی» وحدت بین مسلمین را بگسلند و پاره کنند، باشید. با اینها برخورد کنید. این، لازمهٔ علاقه به وحدت و پیمودن راه وحدت اسلامی است. بدون این، ممکن نیست».	۱۳٦۸/۷/۲٤

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

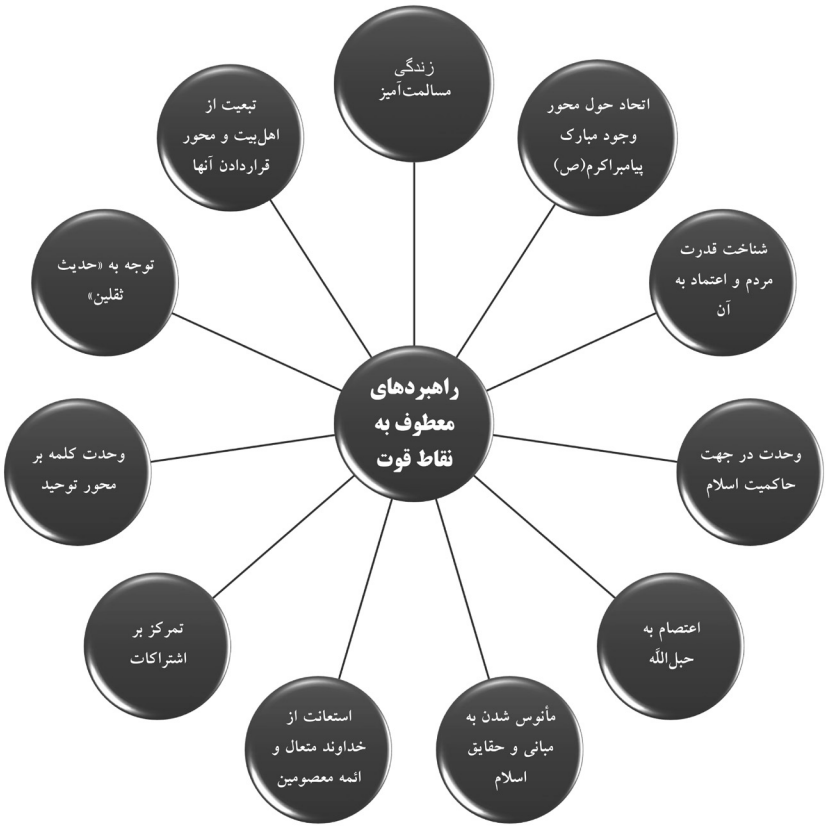
بحث و نتیجه‌گیری

نظام فعلی بین‌الملل، محصول سال‌های پایانی جنگ جهانی دوم و تقسیم قوا میان فاتحان جنگ جهانی است که در طی سال‌ها بر مبنای این نظم ناعادلانه، ارادهٔ خویش را بر سایر کشورهای دنیا تحمیل می‌کنند که نمونهٔ آن داشتن حق وتو توسط پنج کشور عضو دائم سازمان ملل متحد است. سال‌هاست که سازمان ملل نیازمند تغییرات اساسی و نظام بین‌الملل نیز که تصور می‌شد پس از فروپاشی شوروی سابق به پایان تاریخ و سیطره کامل آمریکا بر جهان و غلبه لیبرال دموکراسی بر سایر ایدئولوژی‌ها رسیده است، امروز به بیشتر خرافه شبیه است. آمریکا سعی داشت طی سال‌های گذشته نظام بین‌الملل را بر مبنای خواست خویش اداره کند، اما اقدامات خودسرانهٔ این کشور که برآیندی از غرور و تکبر بود، نه تنها نتوانست مسائل بین‌الملل را بر مبنایی عقلایی و عادلانه حل و فصل کند، بلکه با جنگ‌طلبی، کشتار، بی‌عدالتی و غیره باعث بروز مشکلاتی جدی در نظام بین‌الملل شد. این امر سرآغاز شکل‌گیری نظم جدیدی در عرصه بین‌الملل است که فرصت‌های جدیدی را نیز به همراه دارد. در اندیشه مقام معظم رهبری، صرفاً رویکردی انتقادی نسبت به نظام بین‌الملل موجود مشاهده نمی‌شود؛ هرچند ایشان این نظام را اساساً ناعادلانه می‌دانند، اما می‌توان به وضوح دید که اندیشه سیاسی معظم‌له بر مبنای رویکردی انقلابی و هدفمند، به دنبال ترسیم نظام جدید، همراه با نقش‌آفرینی جدّی جهان اسلام است. این در حالی است که جهان اسلام بتواند از ضعف‌ها و چالش‌های موجود گذر کرده و با تکیه بر نقاط قوت و تبدیل چالش‌ها به فرصت‌ها، جایگاه خویش را در نظم جدید جهانی بیابد. وحدت اسلامی و اتحاد تنها راهکار برون‌رفت از مشکلات و چالش‌های موجود جهان اسلام است. در این راستا، مقام معظم رهبری طی سال‌های گذشته راهبردهایی را برای برطرف کردن نقاط ضعف، بهره‌گیری بیشتر از نقاط قوت و تبدیل تهدیدات به فرصت‌ها بیان داشته‌اند که از ویژگی‌هایی همچون واقع‌گرایی همراه با آرمان‌گرایی و عمل‌گرایی همراه با رویکرد انتقادی نسبت به وضع موجود، در آن مشاهده می‌شود. از جمله راهبردهای عملی به منظور بهره‌گیری از نقاط قوت می‌توان به اتحاد حول محور وجود مبارک پیامبراکرم(ص)، زندگی مسالمت‌آمیز، شناخت قدرت مردم و اعتماد به آن، وحدت در جهت حاکمیت اسلام، اعتصام به حبل‌اللّه، مأنوس شدن به مبانی و حقایق اسلام، استعانت از خداوند متعال و ائمه معصومین، تمرکز بر اشتراکات، وحدت

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

کلمه بر محور توحید، توجه به «حدیث ثقلین» و تبعیت از اهل‌بیت و محور قراردادن آنها اشاره کرد.

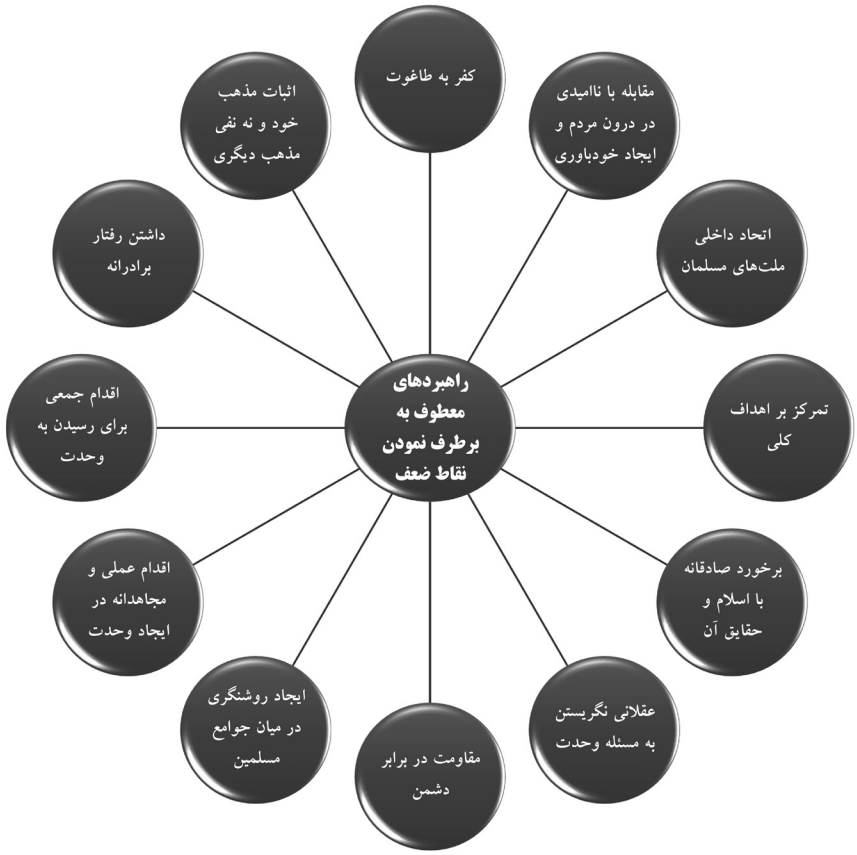

نمودار ۱. راهبردهای معطوف به نقاط قوت

بزرگ‌ترین ضعف دنیای اسلام، اختلافات درونی است و راهبردهای برون‌رفت از آن کفر به طاغوت، اثبات مذهب خود و نه نفی مذهب دیگری، مقابله با ناامیدی در درون مردم و ایجاد خودباوری، داشتن رفتار برادرانه، اتحاد داخلی ملت‌های مسلمان، اقدام جمعی برای رسیدن به وحدت، اقدام عملی و مجاهدانه در ایجاد وحدت، ایجاد روشنگری در میان جوامع مسلمین، مقاومت در برابر دشمن، عقلانی نگریستن به مسئله وحدت، برخورد صادقانه با اسلام و حقایق آن و تمرکز بر اهداف کلی است.

فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

نمودار ۲. راهبردهایی از رفع نقاط ضعف

فرصت‌های جهان اسلام با توجه به شکل‌گیری شرایط جدید و راهبردهای معطوف به بهره‌گیری از آن را می‌توان در مواردی همچون بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود در جوامع اسلامی، تمرکز بر دیدگاه‌های امام خمینی(ره) در خصوص وحدت امت اسلامی، تقریب مذاهب اسلامی، تمرکز مجمع جهانی تقریب مذاهب بر روی ایجاد گروه‌های تحقیقات علمی و جلوگیری از نشر آثار تفرقه‌انگیز، تدوین منشور وحدت اسلامی، شکل‌گیری بیداری اسلامی، تسریع و تسهیل کردن پیشرفت بیداری اسلامی، داشتن حسن‌ظن به وعده‌های الهی، اتحاد بر سر موضوع فلسطین، بازنگری بر روی مسئله وحدت، عدم تأخیر در ایجاد اتحاد و وحدت حول محور ایران اسلامی مشاهده کرد.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

نمودار ۳. راهبردهای ایجاد فرصت

بزرگ‌ترین تهدید علیه جهان اسلام تفرقه‌انگیزی دشمنان است. بر همین اساس مهم‌ترین راهبردهای برطرف کردن این تهدیدات عبارت‌اند از: دشمن‌شناسی، بیداری و هوشیاری همگانی، شناخت دشمن مشترک، مقابله با تفرقه‌افکنی دشمنان، اشداء علی الکفار و رحماء بینهم، بازی نکردن در زمین دشمن، آگاهی بخشیدن جامعه اسلامی نسبت به نقشهٔ دشمن، مقابله با عوامل ضد وحدت و مراقبت از ایجاد و گسترش مذاهب جعلی.

فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

سال نهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۸

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

نمودار ۴. راهبردهای رفع تهدیدات

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

منابع

قرآن کریم (۱۳۸٦). ترجمه محمدمهدی فولادوند. چاپ اول. قم: نشر ولی‌عصر.

ابراهیم‌نیای، محمد؛ اسماعیلی‌زاده، عباس؛ رضائی، محمدعلی (زمستان ۱۳۹۷). «واکاوی مبانی قرآنی نظر امام خمینی درباره غده سرطانی بودن اسرائیل». *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، سال هشتم، شماره چهارم.

افضلی، رسول؛ ذکی، یاشار؛ دشتی، محمدحسین (تابستان ۱۳۹۷). «مؤلفه‌های قدرت‌نرم نظام جمهوری اسلامی ایران و ظرفیت‌های آن در عرصه بین‌الملل از دید کارشناسان». *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، سال هشتم، شماره دوم.

امانی، عبدالرضا (۱۳۸۹). *نگرشی به روش تحلیل □□□□*. به نقل از پایگاه اطلاع‌رسانی مرجع علوم مدیریت ایران به نشانی: http://www.e-modiran.com/submits/management/254

خمینی، سیداحمد (۱۳۷٤). *«وحدت در اندیشه امام خمینی(ره)»*. آوای وحدت (گزیده مقالات هفتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی)، به کوشش محمدسعید معزالدین، چاپ اول، تهران: مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی.

دیوید، فرد آر. (۱۳۸٦). *مدیریت استراتژیک*. ترجمه علی پارسائیان و سیدمحمد اعرابی. چاپ یازدهم. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

زارعی، بهادر (پاییز ۱۳۹۰). «تحلیل تئوری امت در قلمرو جغرافیای سیاسی اسلام». *فصلنامه سیاست*، دوره ٤۱، شماره ۳.

صحیفه امام [نرم‌افزار چندرسانه‌ای] (۱۳۷٤). *مجموعه رهنمودهای رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (قدس سره)*. تهران: تهیه و تدوین سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی.

شهبازی، سهند؛ مسعودنیا، حسین؛ گودرزی، مهناز (بهار ۱۳۹۸). «تأثیر روابط ایران و ترکیه بر روند همگرایی در خاورمیانه». *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، سال نهم، شماره اول.

ضابطی، معین؛ علی‌حسینی، علی؛ امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد (زمستان ۱۳۹٦). «فرصت‌های اسلام سیاسی شیعی در فضای جهانی‌شدن». *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، سال هفتم، شماره چهارم.

عیوضی، محمدرحیم (زمستان ۱۳۷۹). «آرمان وحدت اسلامی در اندیشه امام خمینی(ره)». *نشریه حضور*، شماره ۳٤.

کریپندروف، کلوس (۱۳۸۲). *تحلیل محتوا، مبانی روش‌شناسی*. ترجمه هوشنگ نایبی. چاپ چهارم. تهران: نشر نی.

مقام معظم رهبری (۱/۱۲/۱۳۸۹). بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در کنفرانس وحدت اسلامی.

ـــــــــ (۱/۵/۱۳۷٦). بیانات در دیدار مهمانان کنفرانس وحدت اسلامی.

ـــــــــ (۱/۷/۱۳۷۰). بیانات در دیدار اعضای شورای عالی مجمع تقریب مذاهب اسلامی.

ـــــــــ (۱۰/۱۱/۱۳۹۰). بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی «جوانان و بیداری اسلامی».

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]

ـــــــــــ (۱۳/۱۲/۱۳۸۸). بیانات در دیدار جمعی از مردم و مسئولان نظام.
ـــــــــــ (۱۳/٦/۱۳۹۳). بیانات در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری.
ـــــــــــ (۱٤/٦/۱۳۷۲). بیانات در دیدار کارگزاران نظام و میهمانان کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی.
ـــــــــــ (۱٦/۷/۱۳٦۹). بیانات در دیدار مسئولان کشوری و لشکری و میهمانان شرکت‌کننده در کنفرانس وحدت اسلامی.
ـــــــــــ (۱۷/۱/۱۳۸٦). بیانات در دیدار کارگزاران نظام و سفرای کشورهای اسلامی با رهبر انقلاب.
ـــــــــــ (۱۸/۲/۱۳۸۳). بیانات در دیدار کارگزاران نظام.
ـــــــــــ (۱۹/۱۰/۱۳۹۳). بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی.
ـــــــــــ (۱۹/٦/۱۳۷۱). پیام به کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی در شهرستان سنندج.
ـــــــــــ (۲۲/۵/۱۳۹۱). بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها.
ـــــــــــ (۲٤/٤/۱۳۹۵). بیانات در دیدار جمعی از شاعران آئینی و مداحان خراسان.
ـــــــــــ (۲٤/۵/۱۳۷٤). بیانات در دیدار کارگزاران نظام.
ـــــــــــ (۲٤/۷/۱۳٦۸). بیانات در دیدار میهمانان شرکت‌کننده در کنفرانس وحدت اسلامی.
ـــــــــــ (۲۵/۱۲/۱۳۸۷). بیانات در دیدار مسئولان نظام.
ـــــــــــ (۲۷/۹/۱۳۹۵). بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی.
ـــــــــــ (۲۹/۲/۱۳۸۲). بیانات در دیدار کارگزاران نظام.
ـــــــــــ (۳۰/۵/۱۳۸۵). بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در همایش کنفرانس وحدت اسلامی.
ـــــــــــ (۳۱/۳/۱۳۷۹). بیانات در دیدار کارگزاران نظام به مناسبت هفدهم ربیع‌الاوّل.
ـــــــــــ (٤/٦/۱۳۷۳). بیانات در دیدار کارگزاران نظام.
ـــــــــــ (٦/۲/۱۳۸٤). بیانات در دیدار کارگزاران نظام.
ـــــــــــ (۸/۱۰/۱۳۹٤). تبریک دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی با رهبر انقلاب.
ـــــــــــ (۲۹/۱۰/۱۳۹۲). بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی.

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۰۹۰۳۰۳

به این مقاله این‌گونه ارجاع دهید:

رجبی، هادی (۱۳۹۸)، «راهبردهای اتحاد جهان اسلام با ابتنای بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری(مدظله‌العالی)» *فصلنامهٔ پژوهشهای سیاسی جهان اسلام*، س۹، ش۳، پاییز ۹۸، صص ۸۵-٦۱

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-26]